

OVER TAAL

- 27** Interview
Jürgen Jaspers: het Nederlands van Marokkaanse jongeren
Mee-Youn Croche, Anke De Pre en Lieve Stabel
- 30** Taalwerk
De perceptie van het doorcommuniceren (of de taal van het management in personeelsadvertenties) - Hugo Brouckaert
- 33** Taalkronkels
Taal is troef! - Geert Brône
- 34** Idioom & Co
Lidwoorden in voorzetselconstructies: op gelijke voet?
Filip Devos
- 36** Broodje taal
Flubbertjes - Sara Brouckaert
- 38** Interview
Cas Goossens: het Nederlands zoals het was: de BRT
Sara Brouckaert
- 41** Taalwerk
De zichtbaarheid van de vrouw in taal - Nele De Wilde
- 44** Dossier
Presentabele presentaties: tips voor aangename
PowerPointvoorstellingen - Karl Hendrickx
- 47** Te boek
Veertiende Van Dale - Filip Devos
Woordenboek voor correct taalgebruik - Nele Nivelde
Vlaamse dialecten in kaart - Filip Devos
- 51** Column
De Calvinistische Hulk - Piet Creten
- 52** Quiz over taal
Test uw kennis van het Nederlands - Natalie Hulsen

Tijdschrift voor taal,
tekst en communicatie

Jaargang 45, nr. 2, maart-april 2006

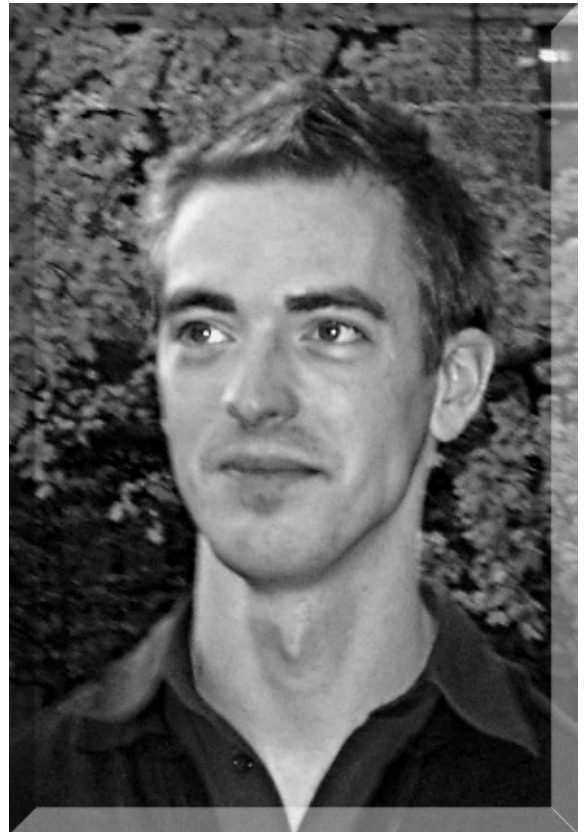
Interview

Jürgen Jaspers: het Nederlands van Marokkaanse jongeren

MEE-YOUN CROCHE, ANKE DE PRE EN LIEVE STABEL

Toen Jürgen Jaspers Germaanse taal- en letterkunde studeerde aan de Universitaire Instelling Antwerpen ging zijn interesse vooral naar het vak 'Interculturele en internationale communicatie'. Maar ook de belangstelling voor het vak 'Sociolinguïstiek' vormde de basis voor zijn proefschrift: 'Tegenwerken, belachelijk doen: talige sabotage van Marokkaanse jongens op een Antwerpse middelbare school: een sociolinguïstische etnografie', een interessante studie van het taalgebruik bij migranten. Momenteel houdt Jaspers zich nog steeds bezig met sociolinguïstisch onderzoek én geeft hij Engelse taalbeheersing aan de Universiteit Antwerpen. Een gesprek over een boeiend onderzoeksveld.

In het onderzoek voor uw proefschrift hebt u zich toegespitst op het taalgebruik van allochtone jongeren. Hoe hebt u deze studie concreet aangepakt?

Ik ben er in de eerste plaats van uitgegaan dat allochtone jongeren meer dan één taal beheersen. Daarom was ik in het begin van mijn studie vooral geïnteresseerd in hun houding tegenover het (meestal eentalige) taalbeleid op Vlaamse scholen en in hun houding tegenover het Nederlands. Gedurende ongeveer twee en een half jaar heb ik twee groepen Marokkaanse jongens gevolgd op een Antwerpse middelbare school, in het vijfde en zesde jaar. Ik bezocht hen regelmatig en

ging dan achteraan in het klaslokaal zitten om zoveel mogelijk notities te maken van wat er gebeurde. Soms gaf ik de jongens een daspeldmicrofoon die aangesloten was op een minidisk, zodat ik hun gesprekken kon opnemen. Daarnaast hield ik wel eens een interview met hen om hun gedrag of taalgebruik te kunnen verduidelijken. Om diezelfde reden liet ik hen soms ook de opnames beluisteren. Zo kwam er heel wat aan het licht. Ze hadden het bijvoorbeeld vaak over 'illegaal taalgebruik'. Tijdens een van onze gesprekken vertelden ze me dat ze daarmee verwijzen naar het taalgebruik van 'illegalen' of recent geïmmigreerden die het Nederlands nog niet goed beheersen.

Wat vonden deze jongeren van het feit dat u hen volgde en bestudeerde?

Ze waren alleszins erg benieuwd naar wat ik in de klas kwam doen. Dat was echter niet altijd gemakkelijk uit te leggen, omdat de vraagstelling in een etnografisch onderzoek zich vaak tijdens het onderzoek zelf verder ontwikkelt. Sommige leerlingen waren erg enthousiast en vonden het tof om te kunnen meewerken. Anderen hadden een eerder neutrale houding en weer anderen bleven enigszins wantrouwig. Maar in het algemeen werden mijn aanwezigheid en studie zonder problemen aanvaard.

Marokkaanse jongens
spreken veel beter Nederlands
dan wordt gedacht.

Wat zijn uw interessantste bevindingen na dit onderzoek?

De Marokkaanse jongens die ik heb gevolgd, konden veel beter Nederlands dan vaak wordt gedacht. Vooral op informele momenten ontpopten ze zich tot erg vlotte sprekers. Met academische vormen van Nederlands hadden ze wel moeite, maar dat is een probleem dat andere Vlamingen ook kennen.

Het viel me ook op dat het Nederlands van de Marokkaanse jongens varieerde naargelang van de formaliteit van de context en de situatie, net zoals dat voor Vlamingen het geval is. Bovendien bleek dat deze jongens met verschillende variëteiten van het Nederlands konden spelen, zoals het Antwerpse dialect, ‘illegaal’ Nederlands en Algemeen Nederlands. Hun Nederlandstalige repertoire is dus zeer rijk en gevarieerd. Naast het Nederlands zaten er natuurlijk ook nog andere talen in hun repertoire, zoals hun thuistaal. Zo kwam het regelmatig voor dat er gewisseld werd van code tussen het Nederlands en het Arabisch of Berber.

Hoewel deze jongens in Antwerpen wonen en naar school gaan, bleek dat ze het belangrijk vinden om een te Antwerpse uitspraak te vermijden, onder meer omdat ze het Antwerps associëren met

sprekers die met het Vlaams Belang sympathiseren. Wie dus met een uitgesproken Antwerps accent spreekt, wordt daarvoor gesanctioneerd door andere Marokkaanse jongens. Dit sociale mechanisme is trouwens niet zo uitzonderlijk: veel Vlamingen doen net hetzelfde wanneer iemand die ze kennen plots zeer formeel Nederlands begint te praten.

Ten slotte waren deze Marokkaanse jongens zeer trots op hun competentie in het Nederlands. Dat bleek duidelijk uit hun houding tegenover de Turkse jongens in hun klas. Zij beheersen het Nederlands lang niet zo goed als hun Marokkaanse klasgenoten, en worden daarom vaak uitgelachen.

Hoe verklaart u die verschillende competentie in het Nederlands tussen de Turkse en Marokkaanse jongens?

Dat was eigenlijk geen onderdeel van mijn studie, maar dat zou te maken kunnen hebben met het feit dat wanneer mensen van Turkse afkomst met elkaar praten, ze dat meestal in het Turks doen. Dat ligt enigszins anders voor wie van Marokkaanse afkomst is. Sommige Marokkanen hebben een Arabischtalige achtergrond, anderen een Berbertalige. Omdat beide variëteiten niet onderling verstaanbaar zijn, moeten ze soms wel voor het Nederlands opteren. Ze gebruiken het dus meer dan wie van Turkse afkomst is. Maar dat is een hypothese natuurlijk.

In uw artikel van 2003, ‘Talige stileringsen als identiteitsconstructie bij Marokkaanse jongens’, schrijft u dat taal voor allochtonen een middel is om hun identiteit te bepalen. Kunt u dit toelichten?

Dat is een ingewikkelde kwestie. Binnen de sociolinguïstiek bestaan er twee visies. Volgens de ene is taal een middel om je identiteit te bepalen, maar volgens de andere is taal net de weerspiegeling van je sociale identiteit.

Geen van deze twee standpunten is echter zonder problemen en het lijkt erop dat we onze sociale identiteit moeten zien als een constructie, als iets wat we zelf maken. Taal is daar een van de instrumenten voor. Wie je bent en hoe je door anderen wordt gezien, hangt deels af van het taalgebruik dat je hanteert. Een

---

groot deel van die constructies gebruik je al zo lang dat je je daar niet meer van bewust bent. Bovendien moet je daarbij rekening houden met bepaalde verwachtingspatronen. Dat merk je vooral wanneer je afwijkt van je normale gedrag of taalgebruik. Als je bijvoorbeeld plots Algemeen Nederlands begint te spreken terwijl je dit normaal niet doet, dan zal je vertrouwde omgeving dat ofwel interpreteren als iets grappigs, of als iets wat bij een formele situatie hoort, of misschien als pretentius en onwenselijk.

Hetzelfde geldt voor het taalgebruik van Marokkaanse jongens. Voor de Marokkaanse jongens in mijn studie was het bijvoorbeeld belangrijk om niet uitsluitend Nederlands te spreken omdat dat als *té* Belgisch wordt beschouwd. Idem dito voor het Algemeen Nederlands, dat verbonden wordt met de school, autoriteit en sociale praktijken waarmee ze zich moeilijk kunnen verzoenen.

Hoe verklaart u het schoolfalen van allochtone jongeren? Wat is het verband met hun taalgebruik?

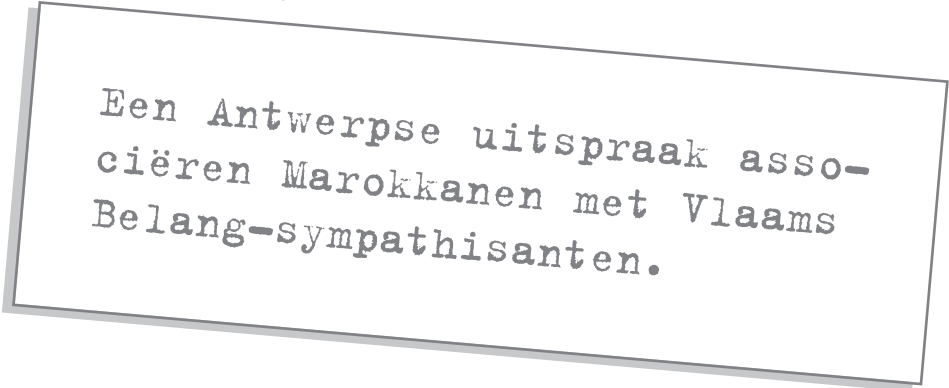
Dat is eveneens een moeilijke kwestie. Volgens mij is het belangrijk dat we beseffen dat mensen interpreterende wezens zijn in alles wat ze doen. Mensen interpreteren dus ook de schoolomgeving waarin ze terecht komen en de beelden en opvattingen die daar worden gehanteerd, bijvoorbeeld over wat gepast taalgebruik is. Die beelden en opvattingen zijn nooit neutraal en algemeen kan je stellen dat ze het nauwst aansluiten bij wat gangbaar is in de middenklassegroepen. Daarom is de school voor wie niet tot deze groepen behoort een plaats waar een significante sociale onderhandeling plaatsvindt.

Leren moet je namelijk zien als een onderhandelingsproces met opvattingen, waarden en kennis die de school aanbiedt en verwacht. Als de school geen neutrale plek is, bestaat de kans dat voor bepaalde groepen datgene wat de school aanbiedt of verwacht weinig aantrekkelijk is. Het is ook mogelijk dat de school deze groepen als afwijkend bestempelt. Veelvuldig schoolfalen bij dezelfde groepen zou je dan kunnen beschouwen als het systematische resultaat van die complexe sociale onderhandelingen.

Een belangrijk probleem met betrekking tot schoolfalen is het feit dat onze scholen zeer prestatiegericht zijn. Daarom zijn er altijd leerlingen die falen.

Staan er nog meer boeiende studies over taalgebruik van allochtonen of taal in het algemeen op het programma?

Ik denk eraan om na te gaan hoe er in onze samenleving wordt omgegaan met het Algemeen Nederlands. Daarbij zal ik me afvragen hoe algemeen ons Algemeen Nederlands eigenlijk is, wat de oorzaken daarvan zijn, waarom men het wel of niet wil leren en wat dat betekent voor de toekomst van het Algemeen Nederlands. De aanpak ligt nog niet vast, maar de kans is groot dat dit onderzoek opnieuw in een school zal plaatsvinden. De school is namelijk de plaats bij uitstek waar er expliciete verwachtingen rond het Algemeen Nederlands bestaan.

Een Antwerpse uitspraak associëren Marokkanen met Vlaams Belang-sympathisanten.

Wat zou u in de toekomst nog graag willen realiseren of gerealiseerd zien?

Ik heb eigenlijk geen specifieke doelen vooropgesteld. In ieder geval wil ik in mijn job de samenleving blijven bestuderen, en de mogelijkheden en de beperkingen ervan. Ik vind het belangrijk om via mijn werk bij te dragen tot wat een betere samenleving zou kunnen zijn. Dat is enigszins idealistisch en misschien zelfs goedgelovig, maar dat mijn beroep dit soort dromen mogelijk maakt, maakt het uiteraard extra interessant.

Mee-Youn Croche, Anke De Pre en Lieve Stabel volgen de aanvullende opleiding 'Taal & Bedrijf' aan de KULeuven.

Taalwerk

De perceptie van het doorcommuniceren (of de taal van het management in personeelsadvertenties)

HUGO BROUCKAERT

Twee jaar geleden verscheen bij Sdu-uitgevers een boekje met als titel 'De zwarte woordenlijst', waarin twee Nederlandse tekstschrijvers - Eric Tiggeler en Mieke Vuijk - op een ironische manier de opgeblazen managementtaal doorprikken. U en ik denken dan: dat taalgebruik vind je natuurlijk alleen in Nederland. Veel dikdoenerij, veel Engels. Vlamingen zijn daarin nuchter. Tot je zomaar uit nieuwsgierigheid toch eens een weekeindje de personeelsadvertenties van een paar Vlaamse kranten doorneemt...

Wat geproduceerd, verkocht of geleverd wordt, is van geen enkel belang. Verzekeringen, vorkheftrucks, elektrohydraulische servobesturing, klassiekemuziek-uitvoeringen, zonnebrilmonturen, railinfrastructuur, het verwerken van gegenereerde procesrestanten, kleefbanden, gewasbescherming, het opsporen van leidinglekken, ruwe materialen, trucks, speelgoedautootjes, elektrische motoren, condooms met vruchtensmaak of oleochemicaliën: alles verdwijnt in de pletmolen van het holle en opgeblazen woordgebruik. Het komt erop aan indruk te maken. We zijn goed bezig en we zijn vooral druk bezig.

Een spelende partner (voorheen: een bedrijf)

Het bedrijf dat zich vandaag nog een 'bedrijf met toekomst' noemt, prijst zich met een antiek imago volledig uit de markt. Het woord *toekomst* mag enkel nog gebruikt worden in combinaties als *toekomstgericht* of *toekomstgedreven*. Het bedrijf van vandaag moet zich ook een *speler* of een *partner* noemen. Een *wereldspeler* op het gebied van *lege gelatinecapsules*, een *wereldwijd erkende speler* en *marktleider* in *thermische isolatie*, een *wereldwijd innovatieve speler* inzake *aluminium trapleertjes*, een *koploper* voor *papieren zakdoekjes*, en een *partner* in *geldzaken*, in *wattenstokjes* of in *gezinshulp*.

Zo'n speler is ook niet ergens gevestigd, hij heeft zijn *operationele site*, in Koningshooikt bijvoorbeeld, en de twee bestelwagens worden een *eigen vervoervloot* genoemd. De moderne partner produceert, verkoopt of levert ook niets: hij *genereert services, concepten en solutions*. Hij is een *solution provider*. Een *totaalleverancier van totaaloplossingen* inzake *buisleidingen, thuisverpleging of yoghurtverpakkingsmateriaal*. Wie met de trein vanuit Gent Brussel-Zuid nadert, rijdt langs een sorteercentrum voor afval. *Waste solutions* heet het. De kruidenier op de hoek noemt zich een *shopmanager* die *food solutions* biedt. Een firma die zowel de knopen levert als naald en draad, biedt *global supply solutions*. Kortom, een hedendaags bedrijf *creëert een meerwaarde door engagement en kwaliteitsbewustzijn en het denkt*

---

toekomstgedreven in een wereld van snelle visuele informatie. Door de sectorspecifieke aspecten van het totaalgebeuren waarbij de synergie met de systeemintegratie win-winsituaties creëert en de proactieve optimalisering van de kernprocessen gericht is op een slagvaardig implementatietraject zal de communicatiedoorstroming... Stop! Het hoge woord is er uit: communicatie.

Een gerichte communicator (voorheen: een sollicitant)

De *business solutions provider* die het bedrijf is, zoekt vanzelfsprekend een *communicatiestrategie*. Iemand met *communicatieve vaardigheden* of, beter nog, *skills*, iemand die actief is in *creatieve communicatie*, die *communicatienoden bespeurt en detecteert*, die *communicatiekanalen implementeert naar de groep toe*, die *communicatiemomenten* organiseert en die een mondje Frans spreekt, ik bedoel: die kan *communiceren in het Frans*. Communicatie gaat vanzelfsprekend ergens naartoe. Een orkest zoekt een dirigent die beslagen is in *communicatie naar de musici toe* en een bouwer van kunststofsribanen zoekt een medewerker die *communicatiekanalen implementeert naar de groep toe*. De *creatieve communicator* zorgt voor *doorcommunicatie naar de hoogcreatieve avant-gardisten toe*, die in minder surrealistische tijden collega's werden genoemd. Kortom, hij is *communicatiegericht*.

Gericht moeten we immers allen zijn: *toekomstgerichte spelers* op de markt, *resultaatgerichte professionals* die de zaken *oplossinggericht* aanpakken, *bedrijfsgericht*, *contactgericht* en *servicegericht*. We communiceren ook *doelgericht* en we beschikken over *motivatiegerichte kwaliteiten in samenhang met een mensgerichte benadering*, ook waar het de *gerichte verzorging van huisdieren* betreft. 'U doet alles gericht,' zegt een firma terecht in haar advertentie. Bovendien bent u niet alleen *gericht* en *gedreven*, maar ook *vaardig: sociaalvaardig, organisatievaardig* en vanzelfsprekend ook *communicatievaardig*. U werkt ook *specifiek planmatig*, met de *drive, de skills en de mind om te ondernemen*.

Na al dat geweld is het een verademing een bedrijf te vinden dat nog ouderwetse verkopers zoekt, al moeten die wel als kwaliteit hebben dat ze *verkoopgericht ingesteld* zijn om *naar de klanten toe* – of wat dacht u – in te staan voor de omzetgroei van kunststofbloembakken. Er is zelfs nog ergens een bedrijf dat – je gelooft je ogen niet – iemand vraagt met 'een goede dosis gezond verstand'! Dat zal dan wel geen *innovatieve wereldspeler* zijn.

Een implementatieploeg van teamplayers (voorheen: personeel)

In het moderne bedrijf werkt geen personeel en zijn geen collega's. Die *wereldspeler* werkt immers, clean geformuleerd, met *human resources*, of – in het Nederlands klinkt het rauwer – met *menselijk kapitaal*. Karl Marx draait zich om in zijn graf.

De nieuwe *creatieve teamplayer* komt in een *implementatieploeg* terecht, die instaat voor het *conceptuele denkwerk*. In een dergelijke omgeving, waar het *managementteam* zorgt voor de *implementatie van bedrijfsspecifieke modificaties*, horen geen afdelingshoofden, personeelschefs, secretaresses of magazijnbedienden meer thuis. Weg die muffe kantoorlucht. In een wereld van koele *skills, back en front office, hands on mentaliteit* en andere *commitments* passen alleen nog flashy Engelse titels als: de *CEO*, de *HRM* en andere *topdogs* in vergadering zijn (*een communicatiemoment beleven*) over de *mission statements*, kunnen de *business performance manager, de assistant manager, de supply chain manager, de regulatory affairs manager* en het koffiezetapparaat maar beter op hun tellen passen. Ik vergat nog bijna de *forwarding assistant*.

Interne en externe aandachtsvelden

Vooraleer we tot de eigenlijke activiteiten van de *wereldspeler* overgaan, moeten we toch even aandacht besteden aan de nieuwe mantra, de bezweringsformule, de incantatie, de *running gag* van het management. Onze notarissen zijn de uitdrukking 'gestaan en

---

gelegen' nog aan het ontgroeien, onze managers hebben 'intern en extern' ontdekt. Geen tekst, geen blad, geen alinea zonder *intern* en *extern*: controle, begeleiding, uitbreiding, nieuwsbrieven, de arbeidsmarkt, informatievoorziening, rapportage, bijscholing, *intelligence*, dienstverlening, contacten, kandidaten, het *aansturen van partners*, het *signaleren van ontwikkelingen*, overleg, toezicht, vervoer, management en *meedenken*, alles is en verloopt intern en extern.

Handen en voeten geven aan de vooropgezette targets (voorheen: werken)

Wat doet u in dat bedrijf? Goeie vraag. De sollicitant, *verslaafd aan actie en met een resultaatgedreven aanpak*, is van het begin af aan een *sleutelfiguur met een spilfunctie*. De ideale brugfunctie naar de hoofdcoördinator. De rechterhand van een of andere belangrijke kerel. Het *eerste interne en externe aanspreekpunt*. De link tussen het bedrijf en de onderzoeker. En om helemaal voor aap te staan: *als commercieel koppelteken ben je de missing link (!) tussen onze klanten en onze communicatiestrategen*.

U bent ook het *gezicht* van iets: van familiehulp, van pillendoosjes of van rijstderivaten. En niet te vergeten: *u bent verticaal verantwoordelijk voor uw domein*. Ook *rapporteert* u voor de regenkapjes aan de gedelegeerd bestuurder, voor de holle wanden aan de *financial controller* en voor slachtofferhulp aan de hoofdverpleger, en u rapporteert niet zomaar, maar rechtstreeks, want *u fungeert voor hen als back-up*.

Hebt u een ogenblik vrij, ik bedoel *een moment van quality time*, dan vraagt u zich niet af wat u gaat doen. U begint *noden te detecteren* naar de autolok of naar de drankautomaten toe en u zoekt de *meest effectieve approach om te implementeren*.

Vergeet vooral ook niet dat er *geoptimaliseerd* moet worden, of het nu producten zijn – frankeermachines of condooms bijvoorbeeld –, het inspectiebeleid, dan wel het beleidsvoorbereidingsproces. Ook het magazijn wordt geoptimaliseerd. En *optimaal* is lang niet het beste: ook *optimaler* en *optimaalst* bestaan.

Toch heeft niet iedereen die als *resultaatgedreven teamplayer* fungeert van bij het begin een spilfunctie. De meid voor alle werk overleeft het geweld. Hij of zij heet nu *een polyvalent bediende met doorgroeimogelijkheden op middellange termijn, die tijdelijk ook andere taken kan uitoefenen*.

De key accounts (voorheen: de klanten)

Klanten zijn nu *eindklanten* of *key accounts*, die u *actief* of beter nog *proactief bezoekt* en die u succesvol moet *shapen* door middel van *customer-relationshipmanagement*. Door met hen *slagvaardig en oplossingsgedreven mee te denken* kunt u ze *fideliseren*.

Marktconforme primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden (voorheen: het salaris)

Als *medewerker aan een programma dat rekening houdt met de gedefinieerde prioriteiten* hebt u vanzelfsprekend recht op een *remuneratiepakket* of een *verloningspakket dat aantrekkelijk, gedegen, motiverend, op niveau, stevig of volgens uitdaging* is. Of *zonder meer competitief*. Indit stadium van de advertentie is de hoerastemming duidelijk wat minder.

Conclusie

Als u ooit aangenomen wordt om te *focussen op de implementatie-slag*, vergeet dan niet *de kwaliteitsperceptie te bewaken*, overal *alert op in te spelen*, in het bijzonder op *interne en externe ontwikkelingen* en de *targets proactief te realiseren*. Dat spreekt vanzelf. Anders komt de CEO u persoonlijk *aansturen en aftoetsen*. *Brancheconform*.

Hugo Brouckaert is vertaler.

e-mail: hb@senate.be

Taalkronkels

Taal is troef!

GEERT BRÔNE

Laten we uitgaan van een voor de meeste lezers herkenbare situatie. Wie heeft het niet al eens meegeemaakt: tijdens een levendige discussie word je door je gesprekspartner met een vette oneliner om de oren geslagen, en je wilt maar wat graag met een raak antwoord à la Marc Reynebeau, Phara de Aguirre en andere Rik Torfsens voor de dag komen. Wie zwijgt, stemt immers toe – zo heet het in de volkswijsheid. Maar dan, net als je denkt met een spitsvondige repliek je opponent naar de kroon te steken, stokken de woorden je in de keel. Jij, die normaal toch goed van de tongriem gesneden bent, blijkt dan plots toch niet zo rad van tong...

Hoog tijd om bij de tong- en taalspecialisten te rade te gaan. Wat kan de linguïstiek ons zoal leren over de kunst van het overtroeven? Nemen we het volgende voorbeeld, dat ik in een vorige bijdrage (2005, 44-3) al eens kort ter sprake heb gebracht. Het betreft een discussie tussen de Franse koning Karel de Kale en de Ierse filosoof John Scotus:

- (1) Karel de Kale: What separates an Irishman from a fool?
John Scotus: Just this table.

Algemeen wordt aangenomen dat zowat elk woord in elke taal een hele reeks betekenissen heeft. Toch zijn we ons in ons alledaagse taalgebruik niet bewust van die veelheid van betekenissen, omdat de context ervoor zorgt dat er slechts één op de voorgrond treedt. In een zin als 'ik ga geld afhalen bij de bank' biedt de context voldoende informatie om duidelijk te maken dat we het hebben over het financiële instituut *bank*, en niet het zitmeubel. In de openingszet in (1) gebruikt Karel de Kale het woord *separate* in een figuurlijke betekenis ('onderscheiden'), waardoor de letterlijke betekenis ('fysiek scheiden') naar de achtergrond verdwijnt. Die relatie tussen voorgrond en achtergrond wordt door Scotus uitgebuit in zijn repliek. Hij antwoordt op de vraag van de koning in de gespeelde veronderstelling dat die het werkwoord *separate* in zijn letterlijke betekenis bedoelde, en draait zo de rollen om. Wat achter-

grond was, wordt voorgrond, en omgekeerd.

Maar er is in (1) meer aan de hand dan enkel een omkering van de betekenis van *separate*. In zijn openingszet maakt Karel de Kale gretig gebruik van het stereotype van de intellectueel wat minder begaafde Ieren (*Irishmen are fools*), om zo onrechtstreeks de Ier John Scotus aan te vallen. Die laatste speelt echter handig in op de woorden van zijn opponent, door een specifieke invulling te geven aan 'an Irishman' en 'a fool', in plaats van de bedoelde algemene betekenis. Scotus is duidelijk de *Irishman*, dus moet Karel de Kale, die tot dan toe buiten beeld bleef, wel de *fool* zijn. Zo slaagt Scotus erin met amper drie woorden de aanval van de koning te counteren en die laatste in een ondergeschikte positie te manoeuvreren.

Uit de bondige taalkundige beschrijving blijken dus twee strategieën van belang, wil je eens *ad rem* uit de hoek komen: (a) ga in je antwoord uit van een andere betekenis van de woorden van je tegenstander dan oorspronkelijk door hem/haar bedoeld, en (b) maak je opponent door die 'alternatieve' invulling tot het slachtoffer van zijn/haar eigen woorden. Het volgende voorbeeld illustreert de kracht van het overtroeven nog eens ten volle:

- (2) Een Antwerps koppel zit in de wagen. Ze hebben net een hevige ruzie gehad, en als ze de zoo voorbijrijden, ziet de vrouw vanuit een ooghoek een paar chimpansees. Prompt merkt ze op: 'Verwanten, zeker?' Waarop de man antwoordt: 'Ja, mijn schoonfamilie'.

In eerste instantie lijkt de man eerst de beschuldiging van zijn echtgenote te bevestigen ('ja'), maar voegt er dan losjes aan toe dat het om zijn schoonfamilie gaat. Ook hier zorgt een andere invulling van één enkel woord van de gesprekspartner voor een radicale omkering van de machtsverhouding: terwijl de vrouw *verwanten* in de enge zin van 'bloedverwanten' lijkt te bedoelen, benut de man de vaagheid van dat label om de rollen om te keren. Wie staat er nu voor aap?

Lidwoorden in voorzetselconstructies: op gelijke voet?

FILIP DEVOS

In een vorig nummer hadden we het over het (al dan niet vaste) gebruik van lidwoorden in voorzetselconstructies in het Nederlands. Dat lidwoordgebruik levert ook voor vreemdetaalvaarders vaak moeilijkheden op, getuige wendingen als (uit de mond van een Nederlandse moedertaalspreker) *à la première vue en *(to call) to the mind, of (uit de mond van een Franse moedertaalspreker) *in de brand (steken) of *(ik woon) in de Nederland. In deze bijdrage bekijken we de constructie in contrastief perspectief en proberen we enkele mogelijke valkuilen bloot te leggen.

Met en zonder lidwoord

Wie het Nederlands met het Frans en het Engels vergelijkt, zal merken dat er niet alleen verschillen te vinden zijn in het al dan niet optreden van een lidwoord in de voorzetselgroep (de constructie 'voorzetsel (+lidwoord) + substantief'), maar ook in de aard van dat lidwoord.

Bekijken we enkele constructies in het Nederlands en het Frans. Naast duidelijke gevallen van congruentie (vb. *zonder paraplu/sans parapluie; in veiligheid/en sécurité*) vinden we heel vaak geen congruentie of overeenstemming wat het lidwoordgebruik betreft. Het Nederlands neemt nu eens wel een lidwoord in de voorzetselconstructie, terwijl het Frans dat niet doet, en omgekeerd. Enkele voorbeelden:

Nederlands + lidwoord	Frans - lidwoord
met <i>de</i> fiets	à vélo
in <i>het</i> Engels	en anglais
op <i>het</i> eerste gezicht	à première vue
op <i>de</i> grond	par/à terre
uit <i>het</i> hoofd (rekenen)	(calculer) de tête
zonder <i>een</i> woord te zeggen	sans mot dire
in <i>de</i> zomer	en été

Nederlands - lidwoord	Frans + lidwoord
op water en brood	<i>au</i> pain et à l'eau
in brand (steken)	(mettre) <i>le</i> feu (à)
naar koffie (ruiken)	(sentir) <i>le</i> café
in hoge mate	dans <i>une</i> large mesure
op school	à l'école
op gelijke voet	sur <i>un</i> pied d'égalité
aan/naar zee	à <i>la</i> mer

Een vergelijking tussen het Nederlands en het Engels brengt ons tot dezelfde bevindingen: nu eens heeft het Engels geen lidwoord – ook wel een nullidwoord genoemd – waar het Nederlands dat wel heeft, en vice versa:

Nederlands + lidwoord	Engels - lidwoord
(iets) bij <i>de</i> hand (hebben)	(to have something) at hand
(zich iets) voor <i>de</i> geest (halen)	(to call something) to mind
aan <i>het</i> licht (komen)	(to come) to light
in <i>het</i> oog (houden)	(to keep something) in view
uit <i>het</i> oog (verliezen)	(to lose) sight of
op <i>het</i> spel (staan)	(to be) at stake
op <i>de</i> vlucht (drijven)	(to put) to flight

Nederlands - lidwoord	Engels + lidwoord
op bezoek (zijn)	(to be) on <i>a</i> visit
als gevolg van	as <i>a</i> result of
als regel	as <i>a</i> rule
op reis (gaan)	(to go) on <i>a</i> journey
op grote schaal	on <i>a</i> large scale
op verzoek van	at <i>the</i> request of
in zekere zin	to <i>a</i> certain extent

Het Engels blijkt bijvoorbeeld in heel wat gevallen het lidwoord weg te laten waar het Nederlands dat niet doet: (*we gaan*) naar de markt (*om iets te kopen*), naar de kerk (*om te bidden*), naar de universiteit (*om te studeren*), naar het ziekenhuis (*als patiënten*), naar de gevangenis (*als gevangenen*) en naar de stad (*om boodschappen te doen*), maar in het Engels wordt dat steevast: *to market (to buy something)*, *to church (to pray)*, *to college (to study)*, *to hospital (as patients)*, *to prison (as prisoners)* en *to town (to do shopping)*. Als niet de primaire functie bedoeld wordt, kan de constructie echter wel een lidwoord krijgen in het Engels: (*I returned*) from the prison (*where I had been visiting my brother*). Bovenvermelde regel is echter niet helemaal waterdicht, want bij sommige substantieven gebruikt zowel het Nederlands als het Engels het nullidwoord:

naar school gaan/to go to school en *naar bed gaan/to go to bed*.

De aard van het lidwoord

En de zaken zijn in wezen nog iets ingewikkelder, want ook de aard van het lidwoord kan verschillen. Zo moet iemand die Engels leert, weten dat definiete of bepaalde lidwoorden in het Nederlands soms een indefiniet of onbepaald lidwoord als equivalent hebben in het Engels en omgekeerd (vb. *voor de verandering/for a change*; vgl. *de gewoonte hebben/to have a habit*, *iemand de les lezen/to read someone a lesson*). Zo ook zeg je in het Frans niet **avec un sourire*, maar *avec le sourire* (*met een glimlach*). En of het voor de vreemdtaalleerder al niet moeilijk genoeg is, valt soms het voorzetsel al helemaal weg: *ik woon in Parijs* wordt dan *J'habite Paris*. Zo kom je bij een vergelijking tussen het Nederlands, het Frans en het Engels soms tot een meervoudige discongruentie:

Het bestuur benoemde haar tot voorzitter (met voorzetsel, zonder lidwoord)

Le conseil l'a nommée présidente (zonder voorzetsel, zonder lidwoord)

The board appointed her a chairman (zonder voorzetsel, met lidwoord)

Dergelijke (vaste) voorzetselconstructies verdienen dus vast en zeker een plaats in contrastieve grammatica's en (idioom)woordenboeken. Maar ook verder onderzoek is hier alweer zeer gewenst.

Filip Devos is neerlandicus.

e-mail: filipdevosgent@skynet.be

Broodje taal

Flubbertjes

SARA BROUCKAERT

U bent er ongetwijfeld mee bekend, met het flubbertje. Het zegt u misschien niet meteen iets, maar u kent het zeker, want het zit overal. Er zijn flubbertjes in alle maten, geuren en kleuren. De flubbertjes aan het eind van een schoenveter, bijvoorbeeld, of het flubbertje bovenop een baret. Er hangt wel eens een hardnekkig flubbertje aan de mouw van uw trui of onderaan uw schoen, en op het vast tapijt vindt u de flubbertjes soms met tientallen. Een flubbertje, beste lezer, is volgens Van Dale 'iets kleins waarvan men de naam niet kent of wil zeggen', een 'dingetje', zeg maar. Er is het flubbertje aan een ritssluiting, het flubbertje waarmee u een broodzak afsluit of het elastische flubbertje met minuscuule metalen tandjes waarmee u een rekverband vastmaakt. Nagelbijters hebben soms kleine, pijnlijke flubbertjes aan hun vingers en op een onbewaakt moment heeft iedereen wel eens een flubbertje onder zijn neus, waarvan we alleen maar kunnen hopen dat iemand er ons attent op maakt. Soms zit er een flubbertje aan een lekker stukje vlees of drijft er een flubbertje in ons drankje. Flubbertjes in overvloed, zou ik zeggen. Maar laten we ze nu eens wat nader bekijken en de echte van de valse scheiden, want één ding is zeker: er zijn heel wat onechte flubbertjes in omloop, en misbruik kan maar beter in de kiem worden gesmoord.

Zoals ik al zei, is *flubbertje* een ander woord voor wat we vaak weinig origineel een *dingetje* noemen of – wat al van meer inspiratie getuigt – een *spulletje*, *spelletje*,

prulletje, *lelletje*, *flapje*, *frutseltje* of zelfs *tjoepje* (bij *tjoepjes* gaat het steevast om flubbertjes in de vorm van een uitsteeksel). Dingen benoemen is nu eenmaal des mensen, en als we ergens de juiste naam niet voor kennen, vinden we er wel iets op.

Ik vermoed dat *flubbertje* in nauw verband staat met woorden als *lubberen*, *flodderen* en *frutsel*. De loshangende onbestemdheid en de schijnbare nutteloosheid van een lubberende en flodderende frutsel zitten volgens mij alvast in zo'n flubbertje vervat.

Nestels en doorspoelknoppen

We moeten er echter voor waken niet alles waarvan de naam ons niet meteen te binnen schiet tot *dingetjes*, *spulletjes* en *flapjes* te herleiden. Sommige van die dingen hebben immers ook werkelijk een naam, en vaak zijn die namen te mooi om ze te laten verdwijnen in een universum van *spelletjes* en *lelletjes*. Neem nu die flubbertjes aan het einde van een schoenveter. Zelf heb ik het moeten opzoeken, maar nogal wat lezers wisten ongetwijfeld dat zoiets een *nestel* heet. *Nestel* is dus meer dan een dialectwoord voor 'veter'. Een ander, ietwat verouderd woord voor zo'n nestel is een *malie*, meervoud *maliën*, zoals in de maliënkolder. De malie is trouwens ook het vetergaatje, het oogje aan een schoen waar we de veter-met-nestels doorheen steken.

En nu we toch bezig zijn, is het misschien interessant ook eens een kijkje te nemen buiten de wereld van de

---

flubbertjes en onze aandacht op wat grotere dingen te richten. De gemiddelde taaladviseur krijgt er immers vroeg of laat mee te maken, met mensen die zich afvragen ‘hoe dit of dat nu eigenlijk heet’. Zo is er dat pinnetje op een voetstuk waar we papieren op kunnen prikken en dat in cafés en tavernes nogal eens wordt gebruikt om de rekening te presenteren. Wel, zoiets heet een *liaspén*, met de klemtoon op de tweede lettergreep. *Lias* komt van het Latijnse *ligare* (binden), wat tot *ligacia* en *liacium* (bundel) is geëvolueerd.

Als u een paraplu hebt met een bijpassend hoesje (waar u de paraplu in steekt als het niet regent), wees er dan van bewust dat dat ‘hoesje’ eigenlijk niets minder is dan een *foedraal* of een *integument*. En een ware klassieker is de *doorspoelknop* van het toilet. Ik sta ervan versteld hoeveel Vlamingen er geen flauw benul van hebben hoe we zoiets noemen. ‘Geachte mevrouw Brouckaert, wat is het juiste woord voor *de sjas van de wc?*’ Wel, zoiets heet dus een *doorspoelknop*. Tenzij je niet moet duwen, maar trekken natuurlijk. In dat geval is het een *trekker*.

Zonder woorden

Het is natuurlijk niet altijd makkelijk het juiste woord te vinden. Soms bestaat er gewoon geen woord voor wat we willen zeggen en dan kan het gebeuren dat een benaming wordt uitgevonden, zoals met het beroemde *beurtbalkje* is gebeurd (Van Dale: ‘staafje dat men om verwarring te voorkomen op de transportband naar de kassa legt tussen de eigen boodschappen en die van de vorige of volgende klant in’). En om nu terug te keren naar de flubbertjes: er is vaak ook geen geschikte naam

voor al de stopseltjes, pluisjes, touwtjes, randjes, rubbertjes, haakjes, stokjes, lipjes en klemmetjes die we dagelijks ontmoeten. Maar soms is die naam er wel: een rekverband maken we vast met een *verbandklemmetje* en aan de rits van onze jas hangt een *ritslipje*. Mensen die nagelbijten hebben last van losse *velletjes* aan hun vingers en een broodzak sluiten we af met een *knijpafsluiter*. Stuk voor stuk ontrechte dingetjes en flubbertjes.

Ik vraag u echter met aandrang alvast één ding niet met het correcte woord te benoemen. Het betreft de in Van Dale genoemde *snottebel*, *snotpin* of *snotpegel*. Auw! Snotpin! Snotpegel! Als u bij mij een dergelijke ongewenste gast mocht aantreffen, confronteer me dan niet bruusk en gevoelloos met de realiteit door te kiezen voor het agressieve *snotpegel*, maar maak me zachtjes attent op het *flubbertje* onder mijn neus. Het klinkt toch zoveel mooier.

Sara Brouckaert is projectmedewerker bij het departement linguïstiek aan de K.U. Leuven en assistent-taaladviseur bij de VRT.

e-mail: sara.brouckaert@arts.kuleuven.be

Interview

Cas Goossens: het Nederlands zoals het was: de BRT

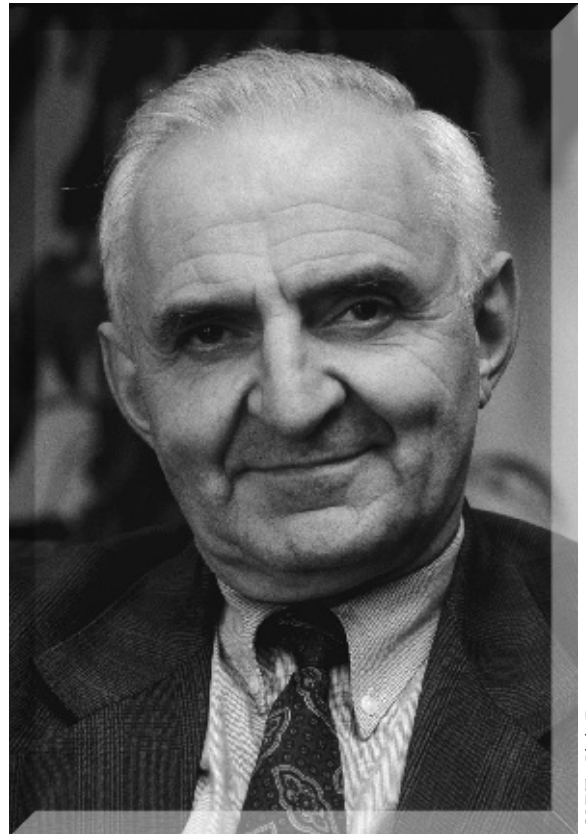
SARA BROUCKAERT

Toen Cas Goossens in 1958 bij de radio begon, heette de staatszender nog 'NIR', het Nationaal Instituut voor Radio-omroep. Later zou die naam veranderen in 'BRT', vervolgens in 'BRTN' en uiteindelijk in 'VRT'. In 1986 schopte Goossens het bij de BRT tot administrateur-generaal, na een bloeiende carrière als radiojournalist en als secretaris van de voorgaande administrateur-generaal, Paul Vandenbussche. Een opmerkelijke carrière.

Cas Goossens heeft ook een rol gespeeld in het tot stand komen van het taalbeleid van de Vlaamse openbare omroep, dat nagenoeg van in den beginne bepalend is geweest voor het Vlaamse taallandschap. Hoe ver de invloed van de openbare omroep op het Nederlands reikte en reikt, is nog enigszins duister. Vast staat wel dat er door de jaren heen mensen zich binnen de omroep actief hebben beziggehouden met het bepalen, doorgeven en naleven van de taalnorm. Cas Goossens is zo iemand en wie hem aan het woord hoort, hoeft zich daar niet over te verbazen. Goossens heeft de gave van het woord en zijn antwoorden komen vaak voordat de vragen zijn gesteld.

Was er, toen u bij de radio begon, een opmerkelijk verschil tussen de taalnorm in Vlaanderen en die in Nederland?

Wat het officiële, gecultiveerde Nederlands van de Nederlandse en van de Vlaamse omroep betreft, waren de verschillen, denk ik, veel geringer dan in het dagelijkse, spreektaalige Nederlands in Noord en Zuid. De

©VRT - Phile Deprez

omroepen in Noord en Zuid waren meer op elkaar afgestemd, beide gingen nogal stijf met de norm om. Het Nederlandse nieuws was toen bijvoorbeeld absoluut niet vlot van presentatie. Men sprak daar geen echte spreektaal; het neigde allemaal naar het declamatorische en het plechtige, zoals bij ons.

Dat is nu wel helemaal anders.

Nu is alles heel veel vlotter, veel losser geworden, waarbij misschien de officiële taalnorm niet meer zo gerespecteerd wordt en niet meer als zo dwingend wordt ervaren. En dat is misschien in de twee gevallen wel zo, zowel in Nederland als bij ons.

Je voelt dat wat wij ‘het meer onverzorgde’ zouden noemen meer veld heeft gewonnen. Er wordt ook niet meer zo duidelijk gearticuleerd. Het nieuws is nu veel vlotter, maar vaak ook onverzorgder dan wij het gewild zouden hebben. En de mensen van onze generatie storen zich dan aan dingen die misschien kleinigheden lijken... Vanmorgen op de radio hoorde ik bijvoorbeeld: ‘Vandaag de hele dag regen tot zes graden’. Dat kon dus niet bij ons. Bij ons was het: ‘Vandaag regen. Temperatuur maximaal zes graden’.

Het nieuws is nu veel vlotter,
maar vaak ook onverzorgder dan
wij het gewild zouden hebben.

Vindt u dan dat daar van hogerhand meer aandacht aan besteed zou moeten worden?

Ik vind dat wel, ja. Zeker bij het nieuws. Dat moet in een zeer verzorgde taal worden gebracht. ‘Plechtiger’ mag ik het niet noemen, maar wel duidelijk en heel correct. Je kunt daarin niet correct genoeg zijn. Het is zoals beleefdheid, zoals omgangsvormen in het algemeen. Je kunt natuurlijk als studentje naar een prof schrijven en beginnen met ‘Hallo!’ Maar je kunt ook beginnen met ‘meneer’ of ‘professor’. Enige vormelijkheid moet er toch blijven.

Ik weet niet of de methode van vroeger, met de blauwe brieven, de goede methode was. Maar als je op die manier op de vingers getikt werd, vergat je het voor de rest van je leven niet meer, of je het ermee eens was of niet.

Je moet je ook het klimaat van vroeger voorstellen: van de media en van de beginnende televisie werd een explosie van kennis en educatie verwacht. Wij moesten de norm zijn voor goed Nederlands in Vlaanderen en dat moest van ergens gestuurd worden. Dus als je accepteert dat je de norm móet zijn – en ik vind nog altijd dat de omroep die voorbeeldrol moet spelen – is sturing nodig. In de media, op radio en tv, blijft er die opdracht om een voorbeeld te zijn van goed Nederlands taalgebruik.

West-Vlamingen, bijvoorbeeld, zijn er absoluut niet mee gediend dat we denken dat we, om populair te zijn, een soort gekuist Antwerps-Brabants dialect moeten spreken. Ze zijn veel meer gediend met een correct, mooi, goed Nederlands, een algemeen Nederlands. Dus ik denk wel dat het niet verboden moet worden dat een gezaghebbende instantie, een onderwijskundige instantie, zich daarmee bezighoudt en zegt: wij vinden dat het zo moet zijn. Ik vind dat niet slecht, nee.

Hoe was het gesteld met het taaladvies toen u bij de BRT begon?

Taaltoezicht was in die tijd niet structureel georganiseerd. Er was geen taalraadsman, dus wij probeerden elkaar zo veel mogelijk te helpen. Men rekende daarbij

vooral op de collega’s die Germaanse gestuurd hadden. Enkele individuen hebben dan later het initiatief genomen om dat wat meer te structureren, al is ‘structureren’ al een veel te groot woord. Karel Hemmerrechts is secretaris geworden van Vandenbussche, de administrateur-generaal, en heeft het met diens steun op zich genomen de blauwe brieven te schrijven. Dat was niet gesystemiseerd, want hij reageerde alleen op dingen die hij zelf opmerkte en hij kon natuurlijk niet de hele dag naar alle programma’s luisteren. Dus dat waren eerder toevalstreffers, waarbij in eerste instantie aan de nieuwsdienst werd gedacht. Wij gingen er toen namelijk van uit dat de omroep bestond uit de nieuwsdienst met nog wat erbij. De nieuwsdienst was het vlaggenschip, dus vooral daarop werd gelet.

Even terug naar die norm. Was het vanzelfsprekend dat u aannam wat er in de naslagwerken stond?

Ik kan me niet herinneren dat wij dat ooit in twijfel getrokken hebben. Als er in Blancquaert (diens *Practische uitspraakleer van de Nederlandsche taal* - nvdr) stond dat iets zo uitgesproken moest worden, dan moest er al heel veel gebeuren opdat wij het anders zouden doen.

Ging u er ook van uit dat wat in het Noorden gezegd werd juist was?

Ja, we gingen er zeker van uit dat Nederland de norm was en dat wij nog van hen moesten leren. In Nederland wisten ze met andere woorden wat goed Nederlands was.

Een groot stuk van de houterigheid waarmee mensen van mijn generatie vaak presenteerden, kan worden verklaard door het feit dat de meesten van ons met dialect groot zijn geworden. Velen hebben Nederlands eigenlijk als een tweede taal moeten leren. En in de beginperiode van de televisie bij ons zag je enerzijds de vlotheid van de Nederlandse presentatoren en presentatrices, die hun natuurlijke taal spraken, en anderzijds de angst, de krampachtigheid van onze Vlaamse presentatoren en presentatrices, die zaten te denken: ik mag geen fouten maken. De vlotheid die je in Nederland had, had je bij ons dus niet; het ging er nogal krampachtig aan toe. Er waren maar een paar uitzonderingen: die hadden blijkbaar van huis uit Nederlands als echte moedertaal meegekregen en ze hadden daar minder last van dan de anderen.

Nogal wat Belgisch-Nederlandse woorden die vroeger werden afgekeurd, worden nu – ook door de VRT – als correct aanvaard. Wat vindt u daarvan?

We zijn in het verleden té streng geweest. Een etymologisch goed Nederlands woord uitsluiten omdat het alleen in Vlaanderen gebruikt wordt en omdat de Nederlanders het toevallig niet kennen, dat gaat te ver. Ik vind – en het is trouwens bekroond ook – dat ons woordje *goesting* veel meer zegt dan *trek*. Waarom het dan niet gebruiken? Er zijn Noord-Nederlandse uitdrukkingen die wij niet over onze lippen krijgen, en waarom zouden we de goede Belgisch-Nederlandse woorden niet gebruiken?

Ergert u zich aan de taal die tegenwoordig wordt gebruikt?

Soms wel, ja. Als je dingen hoort waar wij veertig jaar geleden al tegen aan het ageren waren, dan ergert mij dat wel. En vooral ergert het mij als men onduidelijk is. Je moet in eerste instantie helder zijn, duidelijk zeggen wat je mee te delen hebt. Ik erger me aan alles wat die duidelijkheid in de weg staat en dat kan zowel een ingewikkelde zinsconstructie zijn als een slechte uitspraak. Ik vind het een vorm van beleefdheid, van respect voor de mensen, dat je al het mogelijke doet opdat je publiek goed en comfortabel zou kunnen volgen wat je te zeggen hebt.

Waarom zou radio of tv geen plaats aan een boeiende taalrubriek kunnen bieden?

Vroeger waren er 'taalopvoeders' als Marc Galle, Joos Florquin, Fons Fraeters en Annie Van Avermaet... Denkt u dat daar tegenwoordig nog plaats voor is?

Misschien niet meer in die formule, maar waarom zou er op radio of tv geen boeiende taalrubriek kunnen zijn? Taal heeft zo veel verrassende aspecten. Een leuk programma als 'Tien voor taal' heeft succes. Je kunt van alles bedenken waarmee je op een leuke, boeiende, interessante manier en zonder de inhoud geweld aan te doen een goede taalrubriek kunt maken. Ik denk dan aan de manier waarop National Geographic aan educatie doet. Met taal moet ongetwijfeld ook iets boeiends te doen zijn en ik ben ervan overtuigd dat dat ook de liefde voor de taal en de zorg voor de taal zou bevorderen.

De zichtbaarheid van de vrouw in taal

NELE DE WILDE

Stelt u zich de volgende zin even voor: 'Angstig vroeg de patiënt zijn arts naar de resultaten van het onderzoek. De cardioloog knikte bemoedigend en vertelde de man zich niet te veel zorgen te maken'. Kreeg u nu ook het beeld van een mannelijke geneesheer voor ogen? Niets in deze twee zinnen wijst erop dat de cardioloog een man is, maar toch denkt een groot deel van de lezers aan een man.

Voor mijn scriptie onderzoek ik of journalisten tegenwoordig vaker de seksneutrale (psycholoog, antropoloog...) of de seks specifieke functie benaming (psychologe, antropologe...) gebruiken wanneer ze naar vrouwen verwijzen. Is er de laatste jaren met andere woorden vooruitgang geboekt wat betreft de zichtbaarheid van de vrouw in taal?

Om te achterhalen welk beeld lezers van Vlaamse kranten en tijdschriften krijgen in verband met de verdeling van mannen en vrouwen over verschillende beroepen, spitste het onderzoek zich toe op een deel van de beroeps- of functienamen, namelijk die eindigend op het achtervoegsel -oog.

Corpusonderzoek

Via de zoekfunctie van *Van Dale Hedendaags Nederlands* op cd-rom vond ik 185 functie benamingen op -oog. Het materiaal voor het onderzoek haalde ik uit de persdatabank Mediargus. Die databank bundelt Vlaamse en Nederlandse kranten, enkele weekbladen van Roularta Media Group en het persagentschap Belga in een database. Concreet krijgen alle abonnees online toegang tot acht Vlaamse kranten (*De Tijd, De Morgen, De Standaard, Gazet van Antwerpen, Het Belang van Limburg, Het Laatste Nieuws, Het Nieuwsblad* en *Het Volk*) en vier weekbladen van Roularta (*Knack, Le Vif Express, Tendances* en *Trends*) met een vertraging van twee dagen na publicatie.

Naast deze recente artikelen is er ook een archief met kranten en tijdschriften die gemiddeld vijf jaar teruggaan in de tijd. Voor het onderzoek heb ik gewerkt met de acht Vlaamse kranten en de twee Nederlandstalige tijdschriften van Roularta. Concreet is het onderzoek gebaseerd op alle artikelen die gepubliceerd werden tussen 01/01/2004 en 04/10/2004.

Onderzoeksmethode

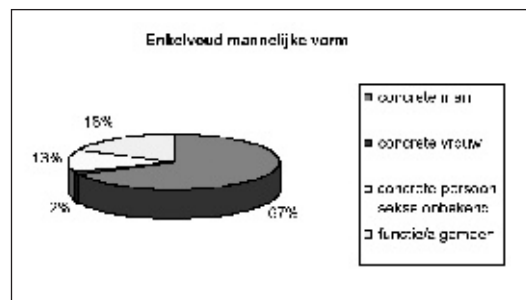
Naar gelang van de vorm van de functie benaming (seksneutraal of seks specifiek) en de aard van de verwijzing, kunnen er 13 categorieën worden onderscheiden:

(1) Enkelvoud, ongemarkeerde vorm, concrete man
(2) Enkelvoud, ongemarkeerde vorm, concrete vrouw
(3) Enkelvoud, ongemarkeerde vorm, concrete persoon, sekse onduidelijk
(4) Enkelvoud, ongemarkeerde vorm, algemeen/pure functie
(5) Enkelvoud, ongemarkeerde vorm, concrete vrouw
(6) Enkelvoud, gemarkeerde vorm, algemeen/pure functie
(7) Meervoud, ongemarkeerde vorm, concrete mannen
(8) Meervoud, ongemarkeerde vorm, concrete vrouwen
(9) Meervoud, ongemarkeerde vorm, concrete personen, gemengd
(10) Meervoud, ongemarkeerde vorm, concrete personen, sekse onduidelijk
(11) Meervoud, ongemarkeerde vorm, algemeen/pure functie
(12) Meervoud, gemarkeerde vorm, concrete vrouwen
(13) Meervoud, gemarkeerde vorm, algemeen/pure functie

Elke functiebenaming die ik tegenkwam in het onderzoeksmateriaal, deelde ik in in een van deze 13 categorieën. Zo vormde zich uiteindelijk een duidelijk beeld van hoe vaak een bepaalde vorm of verwijzing voorkwam. Ik analyseerde de tabellen met resultaten en onderzocht de verhouding tussen verwijzingen naar mannen en verwijzingen naar vrouwen. Is het nog altijd zo dat mannen vaker aan bod komen en genoemd worden in de media dan vrouwen? Vervolgens ging ik na of er in het materiaal eerder gekozen werd voor de seksespecifieke vorm (neutralisering) of voor de seksneutrale vorm (differentiëring) om naar vrouwen te verwijzen. Sinds enkele jaren woedt er immers een hevige discussie over de keuze tussen het gebruik van seksneutrale of seksespecifieke functiebenamingen. Nochtans hebben de voorstanders van differentiëring en de voorstanders van neutralisering hetzelfde doel voor ogen: bijdragen tot de emancipatie van de vrouw. Alleen is er duidelijk onenigheid over de manier waarop dit doel kan worden bereikt. In het boek *Gezocht: Functiebenamingen (M/V)* merken Johan De Caluwe en Ariane van Santen op dat de meeste Vlaamse taalgebruikers geen duidelijke voorkeur hebben voor het gebruik van twee seksespecifieke termen of één seksneutrale term. In het onderzoek ging ik na of dat vandaag nog steeds zo is.

Resultaten (aantal mannen versus aantal vrouwen)

Eerst en vooral keek ik naar het gebruik van de ongemarkeerde vorm op *-oog* in het enkelvoud. Als ik de resultaten van alle functiebenamingen op *-oog* samenbracht, kwam ik bij de volgende verdeling uit:

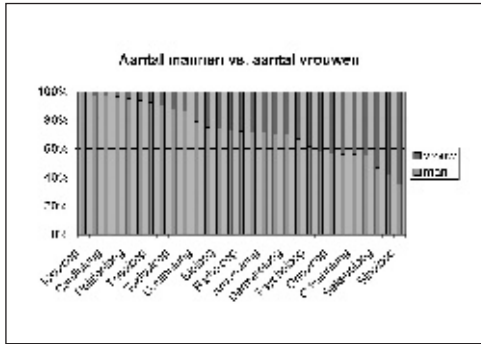
Meestal werd met de ongemarkeerde enkel-

voudsvorm verwezen naar een concrete man (67%). Slechts in 2% van de gevallen ging het om een vrouw. Het percentage van de referentie aan een concrete persoon waarvan we de sekse niet kenden, bedroeg 13%. In 18% van de gevallen verwees de ongemarkeerde enkelvoudsvorm naar de functie in het algemeen.

Als we nu specifiek gaan kijken naar de verhouding tussen het aantal verwijzingen naar een concrete man en naar een concrete vrouw, merken we bij de functiebenamingen op *-oog* dus op dat in de meerderheid van de gevallen naar een man verwezen wordt. Het gaat om een verhouding van ongeveer één vrouw tegenover 3 mannen: in exact 27% van de verwijzingen naar een concrete persoon waarvan de sekse bekend is, weet de lezer dat het om een vrouw gaat. In 73% gaat het om een man.

Anders geformuleerd: er werd tussen 01/01/2004 en 04/10/2004 in de Vlaamse kranten en tijdschriften met de functiebenamingen op *-oog* 2712 keer verwezen naar een concrete man en 997 maal naar een concrete vrouw. De volgende grafiek toont de verhouding tussen het aantal mannen en het aantal vrouwen voor alle onderzochte functiebenamingen waarvan de enkelvoudsvorm minstens 20 keer voorkwam (zie grafiek op blz. 43).

Zo zien we in de grafiek dat *ideoloog* in het onderzoeksmateriaal nooit naar een vrouw verwijst. *Sinoloog* vormt het andere uiterste. Procentueel telt deze functiebenaming in het onderzoek de meeste verwijzingen naar een concrete vrouw. We stellen ook vast dat maar drie beroepsnamen vaker aan vrouwen refereren dan aan mannen: *seksuoloog*, *orthopedagoog* en *sinoloog*.

Deze resultaten bevestigden het vermoeden dat vrouwen nog altijd minder in de media aan bod komen dan mannen.

wel dat de meeste 'taalgebruikers' in dit onderzoek journalisten zijn en we het dus niet kunnen hebben over de algemene voorkeur van de modale taalgebruiker.

We kunnen dus toch van een algemene tendens spreken om voor differentiatie te opteren waar ze morfologisch probleemloos kan.

Besluit

Uit de resultaten blijkt dat er nog altijd vaker verwezen wordt naar concrete mannen dan naar concrete vrouwen. De verhouding bedraagt 73% mannen tegenover 27% vrouwen. Mannen worden dus heel wat meer genoemd, geciteerd of aan het woord gelaten dan vrouwen. Ook wanneer een beroep door meer vrouwen beoefend wordt dan door mannen, blijven de verwijzingen naar concrete vrouwen meestal geringer dan naar mannen.

De resultaten van het onderzoek tonen ook aan dat journalisten toch bijna altijd opteren voor de gemarkeerde (seksespecifieke) term op *-oge(s)*. Slechts in 7% van de concrete verwijzingen naar een vrouw wordt de ongemarkeerde functiebenaming gebruikt.

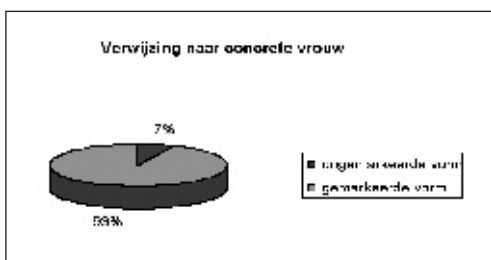
Een grondige mentaliteitswijziging bij journalisten, bedrijfsleiders en vrouwen zelf zou een belangrijke stap kunnen betekenen naar een correcter beeld van de reële man-vrouwverhoudingen in de media. Nog meer of betere initiatieven die de taalgebruikers bewust maken van de ondervertegenwoordiging van de vrouw in de taal moeten in de toekomst bijdragen tot een meer evenwichtige beeldvorming van vrouwen (en mannen).

In vele van de studierichtingen die leiden tot een beroep met naam op *-oog* zijn in het jaar 2003 meer vrouwen afgestudeerd dan mannen. Voorbeelden daarvan zijn: archeologie, criminologische wetenschappen, pedagogische wetenschappen, psychologie, gerontologie, sociologie, biologie en sinologie. Enkele van de functiebenamingen die in het onderzoek geanalyseerd worden, behoren tot de zogenaamde 'mannenberoepen'. Maar voor deze functiebenamingen vinden we minder vrouwen in onze resultaten terug dan er in werkelijkheid zijn. De werkelijke verhouding tussen mannelijke geologen en vrouwelijke geologen bijvoorbeeld bedraagt 60% tegenover 40%. In het onderzoeksmateriaal werd echter maar in 3,45% van de verwijzingen naar een concrete persoon naar een vrouw verwezen.

Resultaten (keuze seksneutrale of sekse-specifieke vorm)

Wanneer we naar de 1000 verwijzingen naar een concrete vrouw (met functiebenamingen op *-oog/-oge*) kijken, zien we dat in slechts 66 gevallen gebruik wordt gemaakt van de ongemarkeerde (of seksneutrale) vorm. Het gaat dus om maar 7% van het totale aantal verwijzingen naar een concrete vrouw.

Deze resultaten wijzen erop dat er misschien toch een voorkeur bestaat bij de taalgebruiker om te kiezen voor de seksespecifieke

vorm op *-oge* om zo de aanwezigheid van de vrouw te benadrukken. Belangrijk is

Literatuur

Caluwe, J. de & A. van Santen (2001), *Gezocht: Functiebenamingen (M/V). Wegwijzer voor vorming en gebruik van Nederlandse functiebenamingen*, Den Haag, SdU.

Nele De Wilde studeerde in juni 2005 aan de Universiteit Gent af als licentiaat in de Taal- en letterkunde: Germaanse talen, met een scriptie over 'De zichtbaarheid van de vrouw in de taal. Kiezen voor seksneutrale of seksespecifieke functiebenamingen'.

e-mail: neledewilde83@hotmail.com

Dossier

Presentabele presentaties: tips voor aangename PowerPointvoorstellingen

KARL HENDRICKX

Is een PowerPointpresentatie voor u ook synoniem met neerdwarrelende opsommingen begeleid door zovende geluidjes, schreeuwelijke dia's propvol tekst of met slechts enkele nietszeggende woorden? Een professionele presentatie vraagt

meer dan dat. Vooraf alvast de top 4 van ergernissen bij PowerPointpresentaties, volgens Wim Blokzijl en Roos Naeff in hun artikel Het publiek kijkt zijn ogen kapot. Een onderzoek naar publiekswaarderingen voor PowerPoint (2001):

- 1. Special effects;*
- 2. Slechte opmaak; verkeerde kleurencombinaties;*
- 3. Geluidjes; PowerPoint en niet de inhoud staat centraal;*
- 4. Spreker kan niet werken met PowerPoint; spreker leest de tekst van de slides af.*

Achtergrond

Als u aan een presentatie begint, moet u uiteraard een achtergrond kiezen die als basis voor alle dia's zal dienen, het zogenoemde *diaontwerp*. De voorgeprogrammeerde ontwerpen (via *Opmaak - Diaontwerp*) hebben een uitgekende opmaak en kleurkeuze, maar zijn al zo vaak gebruikt dat ze niet echt meer als origineel overkomen.

Grotere bedrijven hebben meestal een ontwerp in hun eigen huisstijl, maar u kunt ook uw eigen model ontwerpen (via *Beeld - Model*). Hou het daarbij vooral sober. PowerPoint dient in de eerste plaats om uw boodschap over te brengen, niet uw geavanceerde computerkennis of esthetische talenten. Foto's of tekeningen als achtergrond kunt u het best eerst in een grafisch programma bewerken (grootte, resolutie, enz.) en als *jpg*-bestand bewaren.

Gebruik altijd dezelfde achtergrond. Let op met kleuren, zowel voor de tekst als de achtergrond. Bij projectie gebruikt u bij voorkeur witte letters op een donkere achtergrond; op een beeldscherm kiest u beter voor donkere letters op een witte achtergrond. Hou ook rekening met kleurenblinden: rood tegen blauw, zwart of groen is voor vele kleurenblinden onleesbaar.

Gebruik maximaal twee lettertypes en geen exotische *fonts*. Verschillende lettertypes door elkaar zorgen voor verwarring. Kies liever voor een schreefloos lettertype zoals Arial of Tahoma. Geschreefde letters (Times, Garamond) zijn goed om op papier te lezen (de schreefjes aan de letters vormen een optische lijn voor het oog), maar geprojecteerd verzwakken die schreefjes vaak de scherpe omtrek van de letters, waardoor die minder leesbaar worden. Vermijd om dezelfde reden onderstreepte woorden en ook volledige woorden in hoofdletters: dat komt schreeuwerig over. Als lettergrootte is minimum 18 punten aan te bevelen; kies zeker nooit een lettergrootte kleiner dan 14 punten.

Rijtjes

Zet niet te veel tekst op een dia; dat leidt de aandacht van het publiek af. Gebruik dus geen volle zinnen, maar telegramstijl of kernwoorden. De tekst dient immers niet om af te lezen, maar als geheugensteun. Pas de 1-6-6 regel toe: 1 idee per dia, 6 woorden per lijn en maximaal 6 lijnen per dia. Laat de tekst links uitlijnen, dat leest makkelijker.

Dat PowerPoint opsommingstekens bevat, betekent nog niet dat u ze altijd en overal moet gebruiken. Probeer een opsomming eens te vervangen door een afbeelding, en leg alle punten uit in relatie tot die afbeelding. Het is boeiender om naar te kijken en makkelijker om te onthouden. Die eeuwige rijtjes van bolletjes en andere inventieve symbooltjes gaan trouwens snel vervelen. Verhalen, een voorbeeld of een toepassing zijn leuker om te horen en blijven beter hangen.

Als u werkt op basis van een tekst in Word, dan kunt u die tekst automatisch omvormen tot dia's. De woorden die een titel van een dia moeten worden, maakt u in Word op als 'kop 1' (via *Opmaak - Opmaakprofielen*). Vervolgens selecteert u in PowerPoint via *Invoegen - Dia's uit overzicht* het Wordbestand. PowerPoint maakt dan zelf slides met dezelfde titels.

Tot slot: kijk uw spelling na. Elk foutje wordt letterlijk uitvergroot!

Illustraties

Illustraties kunnen uw boodschap beter doen overkomen, maar mogen niet de aandacht afleiden. Gebruik alleen goed gekozen illustraties: de tekeningen uit de ClipArt van Microsoft zijn onder-tussen cliché.

Als u het beeld links van de tekst plaatst, leidt dat de ogen naar de tekst. Gebruik anders een aparte dia voor het beeld zonder tekst. Hou het op één beeld per dia. Selecteer desnoods, want een volle-

dig organigram is zelden leesbaar. Knip de stukken eruit die niet relevant zijn.

Hou een tabel of grafiek snel interpreteerbaar en werk alleen met afgeronde cijfers. Zet opvallende balkjes uit een staafdiagram in een aparte kleur, sleep het opvallendste deeltje uit het taartdiagram enzovoort.

Special effects

Via *Diavoorstelling - Aangepaste animatie* kunt u de tekst van een dia zovend, dwarrelend of getikt als door een schrijfmachine laten verschijnen. Via *Diaovergang* kunt u de volgende dia laten binnenschuiven, afrollen, openklappen of uiteenspatten. Dergelijke effecten kunnen hun nut hebben, bijvoorbeeld als u niet alles ineens wilt verklappen, maar als uw presentatie op een flikkerende kermisattractie lijkt, verliest het publiek snel zijn concentratie. Gebruik special effects dus alleen om de inhoud op een relevante manier te ondersteunen. Hou het op maximum twee tot drie effecten per presentatie en let op dat u niet te veel moet klikken om tekst tevoorschijn te toveren.

Begeleidende geluidjes bij een diaovergang worden meestal als erg vervelend ervaren. Als u toch geluid of film nodig hebt, kijk dan na dat de juiste software en goede luidsprekers aanwezig zijn.

Hetzelfde geldt voor hyperlinks naar het internet: controleer vooraf én ter plaatse of de website nog actueel is en of u over een (voldoende snelle) internetverbinding kan beschikken. Kies anders voor een screenshot van de site.

Aflezen

Maar al te vaak beperkt de presentator zich tot het voorlezen van de complete presentatie. Dat is uiteraard overbodig. U moet ervan uitgaan dat het publiek zelf de tekst leest, terwijl u de punten die kort en helder in de presentatie staan mondeling toelicht en uit-

---

diept. Anders kunt u net zo goed de pagina's uitprinten en uitdelen.

Bereid uw presentatie vooraf grondig voor, zeker als u de dia's niet zelf gemaakt hebt. Als u zelf verbaasd bent over de nieuwe dia, komt dat niet echt professioneel over. 'Dat punt hoort eigenlijk bij het vorige rijtje' en 'Dit scherm kunnen we wel overslaan' zijn helaas veelgehoorde uitspraken. Vermijd dat u door de presentatie moet racen of dia's moet overslaan om de tijdslimiet te respecteren. Reken op ongeveer drie minuten per dia plus tijd voor vragen.

Ingepakt

Of u nu vanaf uw eigen laptop presenteert of niet, zorg altijd voor een back-up. Al is het maar omdat PowerPointversies onderling al eens willen verschillen, zeker wat de geïnstalleerde lettertypes en opsommingstekens betreft. Niets zo vervelend als uw mooie opmaak te zien veranderen in vreemde krullen of lege vierkantjes.

Neem daarom een kopie van uw presentatie mee met alle bijbehorende onderdelen. Daarvoor gebruikt u de functie *Inpakken voor cd* (in andere versies *Inpakken en wegwezen*). Op die manier worden de nodige lettertypes en bijbehorende beeldbestanden toegevoegd en ook de *PowerPoint Viewer*, waarmee u de presentatie kunt tonen zonder dat PowerPoint zelf op de pc geïnstalleerd hoeft te zijn. In oudere versies moet u daarvoor nog enkele vakjes aanklikken, de nieuwere doen dat alles automatisch.

Zwart scherm

Om te vermijden dat de hele zaal meekijkt als u de presentatie zoekt en opent, kunt u de optie *zwart scherm* van de projector gebruiken. Heeft de projector die

optie niet, dan kunt u op uw laptop via de toetsen Fn en F5 instellen of u de presentatie zowel op het projectiescherm als op uw laptopscherm of op een van beide wilt zien verschijnen.

Als u geen afleiding wilt tijdens vragen, kiest u via de rechtermuisknop de optie *Scherm - Zwart scherm*. Met *Enter* keert u terug. Als u bijvoorbeeld op een vakbeurs uw presentatie doorlopend wilt projecteren, sla ze dan op als 'PowerPointvoorstelling' in plaats van 'presentatie', met de extensie *pps* in plaats van *ppt*. Als u dan in Verkenner op de bestandsnaam klikt, begint de voorstelling direct te lopen. Zorg wel voor voldoende leestijd bij elke dia.

Hand-outs

Bij hand-outs wordt een donkere achtergrond met daarover tekst al gauw onleesbaar. De klassieke hand-outs met zes dia's per blad zijn soms nogal klein om te lezen en bieden amper plaats voor notities. Als u meer mogelijkheden wilt dan PowerPoint aanreikt, dan kunt u via *Bestand* en *Verzenden naar* de dia's naar Word uitvoeren om te bewerken. Zelfs een automatische update van de slides in Word is mogelijk telkens als u de PowerPointpresentatie wijzigt (via *Koppeling plakken*).

Meer weten?

Even 'googlen' op 'PowerPointpresentaties' en je hebt zo een resem tips...

Karl Hendrickx is redacteur bij het Rekenhof.

e-mail: HendrickxK@ccrek.be

Te boek

Veertiende Van Dale

FILIP DEVOS

De *Dikke Van Dale* of de *Grote Van Dale*, zo wordt hij in de wandel genoemd. Eind 2005 verscheen, in het kielzog van het vernieuwde *Groene boekje*, de veertiende uitgave en die is dus in de nieuwe spelling gesteld die vanaf 1 augustus 2006 officieel wordt.

‘Het woordenboek draagt het keurmerk ‘Officiële spelling’ van de Nederlandse Taalunie, wat betekent dat het geheel conform de officieel geldende spelling is samengesteld’, zo heet het in de inleiding.

Vernieuwend is de editie alleen al omdat er ruim 9000 nieuwe trefwoorden opgenomen zijn, zoals *mezze*, *pre-paid*, *beatrixkapsel*, *inburgeringsplicht* en *bollywoodromantiek*. Maar er is meer. Voor het eerst is een steunkleur toegepast in het drukwerk, voor het etymologische gedeelte, en voor het eerst bevat de cassette ook een cd-rom. Op die cd-rom is trouwens de allereerste uitgave, het *Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal* van Calisch en Calisch uit 1864, toegevoegd. Het woord *wijf* werd toen nog als volgt behandeld:

Wijf, o. (wijven), vrouw; echtgenoot; (fig.) gemeene vrouw; (fig.) *geen oud - bleef aan het spinnewiel*, al wat loopen kon kwam op de been. *-ACHTIG, bn. en bijw. (-er, -st), als eene vrouw; verwijfd, vertroeteld. *-ACHTIGHEID, v. gmv. verwijfdheid; lafheid, gebrek aan moed. *-JE, (B. -N), o. (-s), kleine vrouw; (fig.) vrouw (als woord van liefkozing, scherts enz.); het vrouwelijke dier. *-SCH, bn. wijfachtig.

Met de cd-rom kun je niet alleen op trefwoorden zoe-

ken, maar ook in de volledige tekst. Wie *Gent* intoetst, krijgt verwijzingen naar onder meer *pacificatie* (‘de Pacificatie van Gent – het eerste verbond, op 8 nov. 1576 te Gent tussen alle Nederlandse gewesten gesloten, om de Spaanse troepen te verdrijven’), wie *vos* intikt, komt onder andere terecht bij *sluw* (in de vergelijking) en *streek* (in het spreekwoord). Op de cd-rom krijg je alle werkwoordvervoegingen, er is meer ruimte voor idiomatische verbindingen en je kunt er ook zoeken op klank. Zo kom je van *survisstation* automatisch bij *servicestation* en van *raggoe* bij *ragout*.

Nieuw is daarnaast de opbouw van de lemma’s: de herkomstinformatie staat niet langer in de kop, maar nu in de staart van het artikel. Etymologie wordt alleen gegeven ‘indien daar lexicografisch een aanleiding voor is’, en dat is blijkbaar maar bij 46000 trefwoorden het geval.

De veertiende *Van Dale* – 160 bladzijden dikker dan de vorige editie – wijdt nog altijd een zestal bladzijden aan titulatuur, en je kunt je afvragen in hoeverre aanspreekvormen als *De Weledelgestrenge Heer/Vrouw* (voor Nederlandse ambtenaren ‘van schaal 10 t/m 13’) en *De Hoogedelgestrenge Heer/Vrouw* (voor ambtenaren ‘vanaf schaal 14’) nog thuishoren in zo’n woordenboek.

Ton den Boon en Dirk Geeraerts, *Van Dale groot woordenboek van de Nederlandse taal. Veertiende, herziene uitgave*, Utrecht/Antwerpen, Van Dale Lexicografie, 2005, xiv, 4464 blz. ISBN 90 6648 427 6. 179 euro.

Te boek

Woordenboek voor correct taalgebruik

NELE NIVELLE

Dit woordenboek is in de eerste plaats bedoeld voor Vlamingen die Standaardnederlands willen spreken en schrijven, en die een handboek nodig hebben

dat vaker en bij veel meer twijfelgevallen dan veel andere naslagwerken duidelijk de knopen doorhakt' (blz. ix), zo luidt het in het woord vooraf van dit nieuwe normatieve naslagwerk. Ongetwijfeld zijn de auteurs erin geslaagd de nodige knopen door te hakken, maar over de methodologie die ze daarbij gehanteerd hebben en over hun visie op de norm valt een en ander op te merken.

Laten we beginnen met de norm die Theissen en Debrabandere voorstaan. In het licht van de huidige beweging van taalvariatieonderzoek en van de ontvoogding en verzelfstandiging van het Vlaamse Nederlands is de norm die de auteurs huldigen bezwaarlijk up-to-date te noemen. Ze hebben nauwelijks oog voor de taalrealiteit, namelijk dat Vlaanderen en Nederland in zekere mate talig verschillen, en keuren woorden als *croque monsieur*, *monovolume* en *klastitularis* af. De correcte pendanten die ze aanvoeren, zijn *tosti*, *multi purpose vehicle (MPV)* en *klassenleraar*. Welnu, ik nodig de auteurs uit om op een Leuvens terrasje een *tosti* te bestellen of in een Hasseltse garage te informeren naar de zuinigste multi purpose vehicle. Mij lijkt dat

bepaald geen haalbare kaart. Maar goed, er zijn nog mensen die resoluut gaan voor één Groot-Nederlandse norm, en voor hen is dit woordenboek dan ook allereerst geschikt.

Dat Theissen en Debrabandere hun norm met taaldacta willen staven – evenals de manier waarop ze die data willen verzamelen – is op zichzelf een lovenswaardig initiatief en een vernieuwende werkwijze binnen de wereld van het normatieve taalonderzoek. Maar resultaten van elektronische zoekopdrachten met een zoekmachine als Google zijn onderhevig aan zware beperkingen. De auteurs hebben voor elk lemma uit het woordenboek de frequentie bestudeerd in het Belgische en het Nederlandse Nederlands, en op basis daarvan hun waardeoordeel over de Belgische varianten gevormd. Ze gingen er daarbij *grosso modo* vanuit dat URL's met de extensie *.nl* representatief waren voor het Nederlands in Nederland, en URL's met de extensie *.be* voor het Nederlands in België. Hoewel de auteurs in het woord vooraf een zekere reserve inbouwen ten opzichte van die methode, lijken die resultaten me niet meer dan richtinggevend, en geenszins doorslaggevend te kunnen zijn. URL's die eindigen op *.com* en op *.org* worden bijvoorbeeld niet in het onderzoek betrokken. Spreektaal is nauwelijks vertegenwoordigd. Verder doorzoekt Google geen populaire nieuwsdatabanken zoals in Nederland *nrc.nl* en in België *vrtnieuws.net* en *standaard.be*. De opzet van de auteurs is weliswaar

---

zeker de moeite waard, maar met andere, meer uitgebalanceerde tekstcorpora waren ze dichterbij hun doel geraakt.

Ook wat betreft het praktische gebruik van het woordenboek is voorzichtigheid geboden. Zelf had ik na het lezen van de wegwijzer de indruk dat alle trefwoorden niet-standaardtalig zijn, immers: ‘het trefwoord is geen standaardtaal en wordt onmiddellijk gevolgd en gecorrigeerd door het standaardtaalequivalent in gewoon lettertype’ (blz. xii). De spreekwoordelijke adder zit hem echter in *in gewoon lettertype*, want soms volgt er op een trefwoord [correct naast] of [minder gebruikelijk naast], waarbij het trefwoord dus wel standaardtalig is.

Wat er ook van zij, het opstellen van een norm, en a fortiori van een taalnorm, is een hachelijke onderneming waarbij knopen moeten worden doorgehakt – een bepaalde woordvorm is immers ofwel wel, ofwel net geen standaardtaal – en er kunnen voor die beslissingen slechts tot op zekere hoogte objectieve criteria, zoals de Google-frequenties, aangereikt worden. De auteurs zijn zich van die achilleshiel in hun verhaal bewust: ‘Wat je ook doet [...] telkens is een deel van de taalgebruikers en in elk geval een deel van de taalkundigen en taalverzorgers het met de beslissing oneens’ (blz. viii). Ironisch genoeg bieden Theissen en Debrabandere zelf een bijzonder kleurrijke illustratie van dat inzicht door zich zelf herhaaldelijk laatdunkend uit te laten over andere visies op wat correct Nederlands is.

Tot slot staan we nog kort stil bij Theissen en Debrabandere hoofdstukje over zinsbouw en nemen we een kijkje in het *Oefenboek* dat bij het woordenboek hoort. Net zoals voor het woordniveau, verschillen het Belgi-

sche en het Nederlandse Nederlands van elkaar op enkele punten in de zinsbouw. Hoewel ze naar hun normatief werk verwijzen met de term *woordenboek*, willen de auteurs ook hun licht werpen op de *zinsbouw* in het Nederlands. Over het nut van één enkele bladzijde gewijd aan de norm voor de Nederlandse zinsbouw na 331 bladzijden advies op woordniveau, durf ik echter te twijfelen. Het grammaticale gedeelte van dit naslagwerk is dus tamelijk beknopt te noemen. Het *Oefenboek*, ten slotte, bestaat uit twee delen. Het eerste deel bestaat uit 50 oefeningen, elk bestaande uit twintig zinnen, waarin de gebruiker telkens een gecursiveerd woord moet vervangen aan de hand van het *Woordenboek voor correct taalgebruik*. Het tweede deel verschilt in die zin van het eerste, dat de te vervangen woorden niet langer gecursiveerd zijn, zodat dat deel dus veeleer geschikt is voor de meer gevorderde taalbeheersers.

Woordenboek voor correct taalgebruik is een naslagwerk voor mensen die reeds thuis zijn in de normatieve taalproblematiek, die bereid zijn een strenge taalnorm te hanteren, en die Theissen en Debrabandere resultaten met een kritische blik kunnen benaderen.

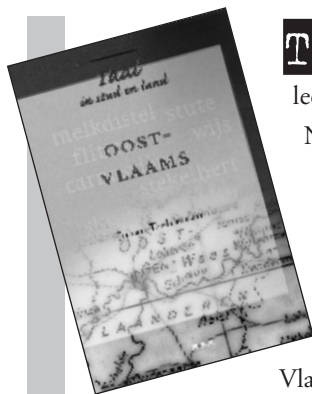
S. Theissen en P. Debrabandere, *Woordenboek voor correct taalgebruik (derde druk)*. Mechelen, Wolters Plantyn, 2004, 334 blz. ISBN 90 301 8318 7. 17 euro.

S. Theissen en P. Debrabandere, *Woordenboek voor correct taalgebruik. Oefenboek*, Mechelen, Wolters Plantyn, 2004, 109 blz. ISBN 90 301 8328 4. 9 euro.

Te boek

Vlaamse dialecten in kaart

FILIP DEVOS

Taal in stad en land is de naam van een reeks dialectboeken onder het hoofdredacteurschap van Noline van der Sijs, waarvan tussen 2002 en 2004 twintig delen over de Nederlandse dialecten verschenen bij uitgeverij Sdu. Sinds kort werd die reeks aangevuld met zeven nieuwe delen over België/Vlaanderen: Belgisch-Limburgs, Brussels, Frans-Vlaams, Stadsantwerps, Vlaams-Brabants en Antwerps, West-Vlaams en ten slotte Oost-Vlaams. Daarmee zijn alle dialecten in de Lage Landen (en Frans-Vlaanderen) in kaart gebracht.

Na een algemene inleiding over taalvariatie en taalvariëteiten in Nederland en Vlaanderen besteedt elk deel aandacht aan de taalsituatie (ontstaan, taalgeschiedenis, indeling van het dialect), fonetiek/spelling/klanken, spraakkunst (grammatica, vormleer), taalattitude (houding en waardering, dialectverlies, taalcontact), woordenschat, voorbeeldteksten (theaterteksten, muziekteksten, gedichten, film, café chantant) en literatuur, inclusief verwijzingen naar interessante websites. De verschillende delen leggen wel andere accenten, maar volgen toch grotendeels dit algemene stramien.

Toch wel zeer verheugend is dat deze dialectboeken – steevast geschreven door specialisten op het gebied – een zeer ruim gamma aan (taal)verschijnselen behandelen. De uitspraak en de woordenschat – wat het eerst en het meest opvalt aan dialect – vormen daar weliswaar een belangrijke component van, maar zeker niet de enige. Even interessant zijn de hoofdstukken over syntaxis (verbuiging van *ja* en *nee* in het West-Vlaams of twee- en drieledige ontkennende constructies bijvoorbeeld). Maar evengoed komt de lezer te weten waarom het West-Vlaams het oudste en best bewaarde dialect is, het Antwerps het meest bloeiende, het Bra-

bants het invloedrijkste of het Oost-Vlaams het meest versneden dialect. En alles wordt zeer uitvoerig geïllustreerd, niet alleen met tekstfragmenten, maar ook met dialectkaartjes en andere afbeeldingen.

Kortom, een reeks die de (huidige situatie van de) dialecten in het hele Nederlandstalige gebied bestrijkt en zeker een vaste plaats in de boekenkast van elke taal-liefhebber verdient.

Rob Belemans en Ronny Keulen, *Belgisch-Limburgs*, Tielt, Lannoo, 2004, 122 blz. ISBN 90 209 5855 0. 12,50 euro.

Sera de Vriendt, *Brussels*, Tielt, Lannoo, 2004, 124 blz. ISBN 90 209 5857 0. 12,50 euro.

Hugo Ryckeboer, *Frans-Vlaams*, Tielt, Lannoo, 2004, 137 blz. ISBN 90 209 5856 0. 12,50 euro.

Georges De Schutter en Jan Nuyts, *Stadsantwerps*, Tielt, Lannoo, 2005, 176 blz. ISBN 90 209 6052 0. 12,50 euro.

Miet Ooms en Jacques Van Keymeulen, *Vlaams-Brabants en Antwerps*, Tielt, Lannoo, 2005, 122 blz. ISBN 90 209 6047 4. 12,50 euro.

Magda Devos en Reinhild Vandekerckhove, *West-Vlaams*, Tielt, Lannoo, 2005, 170 blz. ISBN 90 209 6051 0. 12,50 euro.

Johan Taeldeman, *Oost-Vlaams*, Tielt, Lannoo, 2005, 123 blz. ISBN 90 209 6048 2. 12,50 euro.

De Calvinistische Hulk

PIET CRETEN

Boycotten is in. Vraag maar aan de Denen. Geen Kindersurprise of Legoblokjes meer voor de Arabische kindertjes sinds de publicatie van de beruchte Mohammedcartoons. Zoals al zo vaak in de geschiedenis gebleken is, zijn godsdienst en relativiseringsvermogen geen al te beste maatjes. Over de combinatie humor-godsdienst zullen we het maar niet hebben.

Ook de Nederlanders hebben sinds kort hun boycot, al is die dan iets minder spectaculair. In een aanzienlijk deel van de Nederlandse pers is een spellingsboycot van kracht. Dat betekent dat de Nederlandse persjongens de vernieuwde spelling niet in praktijk gaan brengen. Over de concrete aanleiding voor de boycot – geen scheidt in een fles, maar een volledige tankwagen aan flatulentie – wil ik het hier niet hebben, maar wat interessanter is, is dat er ook bij deze boycot misschien wel een link met de godsdienstbeleving te trekken valt.

De Nederlandse kranten verwerpen de vernieuwde regels van het Groene boekje. Je zou dan verwachten dat ze vrolijk blijven voortspellen zoals ze voordien deden. Niets is echter minder waar. De kranten scharen zich achter een nieuwe versie van het 'Witte boekje', de Spellingwijzer Onze Taal, die wordt uitgegeven door het Genootschap Onze Taal. Het nieuws haalde ook bij ons de media. In een reactie in het Radio 1-programma 'Wilde geruchten' verbaasde het hoofd van Onze Taal, Peter Smulders, zich erover dat wij Vlamingen nog niet in opstand gekomen zijn.

Mij verbaast dat niet. Een Vlaming knikt vriendelijk ja en doet vervolgens zijn zin. Oké, de 'dt'-regels zijn ook bij ons een heilige koe en de tussen-n lukt ons ook nog meestal. Maar of je nu Peter Smulderscartoon of Peter-

Smulderscartoon schrijft, zal ons worst wezen. Wie de regels toch belangrijk vindt, moet de spellingsfouten er maar zelf uithalen. Het liefst schrijven wij gewoon: 'de cartoon over Peter Smulders'. Iedereen tevreden.

Niet zo in Nederland, waar de Calvinistische volksinborst weer zo 'in' is, dat de hemdsknoppen van veel Noorderburen Hulkgewijs op springen staan. Net zoals men zich in de zestiende eeuw afgescheiden heeft van de katholieke eenheidsgodsdienst, keert men zich nu af van de Groene eenheidsspelling. Net als toen brengt de scheiding echter geen bevrijding. De ene (Groene) bijbel wordt vervangen door een lichtjes aangepast (Wit) exemplaar dat dan nog rigouzeuzer wordt toegepast. Je wil al die moeite toch niet voor niks gedaan hebben.

Wat de Peter Smuldersen niet lijken in te zien is dat de spellingsregels slechts een juk zijn waarin men zichzelf vrijwillig inspant. De overheid biedt zo'n juk aan voor het hele taalgebied en die aanpak heeft al lang zijn nut bewezen. We hebben een veel eenvoudiger spelling dan onze Franse en Britse burens, waar de kinderen woorden mogen leren spellen zoals hun voorouders ze uitspraken. Met andere woorden: dankzij ons juk gaat de kar beter vooruit.

Maar hoe strak je dat juk aantrekt, bepaal je zelf. Hoe sterker je het aanspant, hoe onaangener het voelt en hoe minder mobiel je wordt. De Belg lijkt dat te beseffen. We lopen mee in de goede richting, maar dan wel lekker losjes, als goede katholieken. In Nederland wil men vooral zelf zijn juk kiezen. De 'juiste leer' kan namelijk altijd juist. Zich afscheuren is in Nederland dan ook een nationale hobby, getuige de vele kerkgenootschappen die zich afscheurden van de Hervormde Kerk en van elkaar. Wat telt is dat het juk heel strak zit. Een protestant pijnigt zichzelf nu eenmaal graag. Je leeft tenslotte niet om je te amuseren!

Quiz over taal

Test uw kennis van het Nederlands

NATALIE HULSEN

I. Wat betekenen de volgende woorden?

- tuberkel
  - een steenpuist
  - een knobbel
  - een soort van kruik
- beloega
  - een tandwalvis
  - een Zuid-Afrikaanse zebrasoort
  - een sullige vrouw

II. Zet de letters in een andere volgorde en ontdek een nieuw woord

- predestinatie
- hartspecialisten
- stremselpoeder
- kloosterkledij

III. Rijg de woorden aan elkaar

- foto ..... band
- trap ..... trap
- rond ..... deken
- brood ..... cirkel

IV. Welk woord wordt hier omschreven?

- Een pin waarmee platen en planken van de bodem van een vat aan elkaar worden vastge-
maakt is ...
  - een deuvel
  - een avel
  - een krauwel
- Een karperachtige riviervis noemt men ook wel
...
  - een karbeel
  - een korbeel
  - een barbeel

V. Welk woord is correct gespeld?

- streptokokken
  - streptococcon
  - streptococken

- labyrinth
  - labyrint
  - labirynt
- paraffine
  - parrafine
  - parafinne

VI. Hoe heet een inwoner van ...

- Cuba?
  - een Cubaan
  - een Cubanees
- Kirgizië?
  - een Kirgiziër
  - een Kirgies
- Bolivia?
  - een Boliviër
  - een Boliviaan

VII. Hoe wordt het voltooid deelwoord van de volgende Engelse werkwoorden gespeld?

- baseballen
  - gebasebald
  - gebaseballed
  - gebaseballd
- deleten
  - gedeletede
  - gedeletet
  - gedelete

OPLOSSINGEN

- I. 1. b / 2. a
II. 1. dansperitie / 2. paternahstische /
3. poldermeesters / 4. krokodillette
III. 1. boek / 2. ladder / 3. reis / 4. gruan
IV. 1a / 2c
V. 1a / 2b / 3a
VI. 1a / 2b / 3b
VII. 1c / 2b